

Antické reálie

1

Starověké Řecko:
vláda a lid

Nejstarší formy vlády a dělení společnosti:

Mykénská civilizace:

Hlavní pramen: tabulky s lineárním písmem B

Vládnoucí třída: lze ji rozdělit na dvě složky

1) **Centrální moc:**

- reprezentována vladařem, který se nazývá **WA-NA-KA**,
wanax

- „1. ministrem: **RA-WA-KE-TA**, lawagetas

- vladařovou družinou tzv. **E-QE-TA**, hegetas / mn.č. hegetai -
pravděpodobně představitelé rodové šlechty

2) Místní správa ve správních okrscích (celkem 16):

- v čele okrsku stál KO-RE-TE, *koreter* a jeho zástupce PO-RO-KO-RE-TE, *prokoreter*

- součástí byli i tzv. TE-RE-TA, *telestas* – vlastníci půdy, kteří byli v podobném postavení k *koreteru* jako *hekwetai* k *wanaktovi*.

- bylo jich velké množství

- na Krétě jsou nazýváni i jako *ktoinookhoi* („vlastníci půdy“) – ne všichni však museli být *telestové*

- *ktoinookhoi* – tvořili zřejmě horní vrstvu obyvatelstva každého orsku ozn. jako DA-MO, *damos* - občina vlastníci půdu, kterou bylo možno pronajímat jednotlivci. Postavení *damu* k *wanaktovi* není známo.

- mezi tuto vrstvu lze zařadit i *hierewes* - kněží

Pod tyto dvě vládnoucí složky patřila

1) střední vrstva:

- na tabulkách spojována se svobodným (není zcela prokázáno) obyvatelstvem vykonávajícím různé pracovní profese (hlavně remeslné)
- jejich velký počet ukazuje na vysokou diferenciaci společnosti

2) spodní vrstva svobodného obyvatelstva a otroci:

- výzkumy ukazují, že mezi těmito dvěma skupinami není jasná dělící čára, jak je tomu v pozdějších obdobích
- do této vrstvy obyvatelstva patří tzv. DO-E-RO, DO-E-RA, *doeros*, *doera* (*doelos*, *doela*) – jejich postavení je nejisté, ale jistě byli v silně závislém postavení – chybné je zřejmě označení otrok (*dúlos*, *dúlé*)
- problémem je jejich označení *theoio doeloi/doelai* – na pylských tabulkách se objevují jako nájemci půdy (ukazuje na nižší postavení, nikoliv však na otroka)

3) Otroci:

- některé tabulky naznačují existenci vrstvy obyvatelstva, které lze za otroky považovat
- většinou se jedná o ženy a děti což ukazuje na tradici zotročování pouze žen a dětí, zatímco muži byli pobiti

Vývoj od doby mykénské do klasického období:

- po pádu mykénských center se dostává k moci rodová **aristokracie**, která vládne na základě zvykového práva, svými radami omezuje moc krále (*basileus*), který byl hlavním velitelem, soudcem a knězem
- od 10. st.př. Kr. dochází k formování nových sídlišť => dochází k významné společenské změně, kdy starší aristokratická společnost založená na patriarchálním systému přechází na patriarchální systém celé obce
- dochází ke stěhování venkovského obyvatelstva do měst, kde někteří dosáhnou velkého majetku => požadavky na sepsání zvykového práva, omezení trvalé vlády basileů na vládu úřednického kolegia a zavedení smírčího úředníka mezi aristokraty a lidem

- vláda aristokracie je ve většině měst v 7. – 6. st. nahrazena **tyrannidou** – v Thessálii, Boiótii a Spartě však nikdy nebyla nastolena
- v čele stál **tyrannos**, který se dostal k moci státním převratem. Tyranem byl většinou bohatý a ctižádostivý vůdce.
- během tyrannidy docházelo k významnému hospodářskému a kulturnímu rozkvětu
- v 6. st. tyrannis mizí a je nahrazena oligarchií nebo demokracií

Athény a Attika

- rody v Attice děleny do 4 *fýl* pod vedením *fýlobasileů* (náčelníků)
- v Athénách *fýly* děleny na 12 *frátrií* po 30 rodech a 30 mužích vedených *frátriarchem* -> frátrie spojeny společným kultem *Dia Frátria* a Athény *Frátrie*
- v čele *genu* (rodu) - volený správce *archón* a *tamiás* (pokladník)
- narušování rodového zřízení odchodem obyvatelstva => reorganizace obecní správy => *synoikismos* (tj. centralizace správy) => správa převedena do Athén a jejich obyvatelstvu udělena občanská práva => rozdělení obyvatelstva podle zaměstnání na tři stáda - *ethnos*:
  - 1) *eupatridy* - dobře urozené => určení k zastávání úřadů
  - 2) *geómory* - vlastníky pozemkových údělů
  - 3) *démiúrgy* – pracující pro veřejnost

- podle tradice byly Athény spravovány nejdříve několika rody králů
- v polovině 8. st. byla vláda krále stanovena na 10 let a od roku 683-682 omezena jeho moc vytvořením trvalého sboru **9 archontů** -> vedli obec a vytvářeli zvykové právo na základě zaznamenávání soudních rozhodnutí
- úřad **archonta** trval 1 rok => poté se mohli stát součástí **aeropagu**, rady zasedající na **Areově pahorku (Areios pagos)** -> v 7. st. se stal hlavním orgánem vlády a měl na starosti soudy týkající se vražd (počet členů asi 200-300)
- ostatní lid (démós) se shromažďoval v **ekklésii**

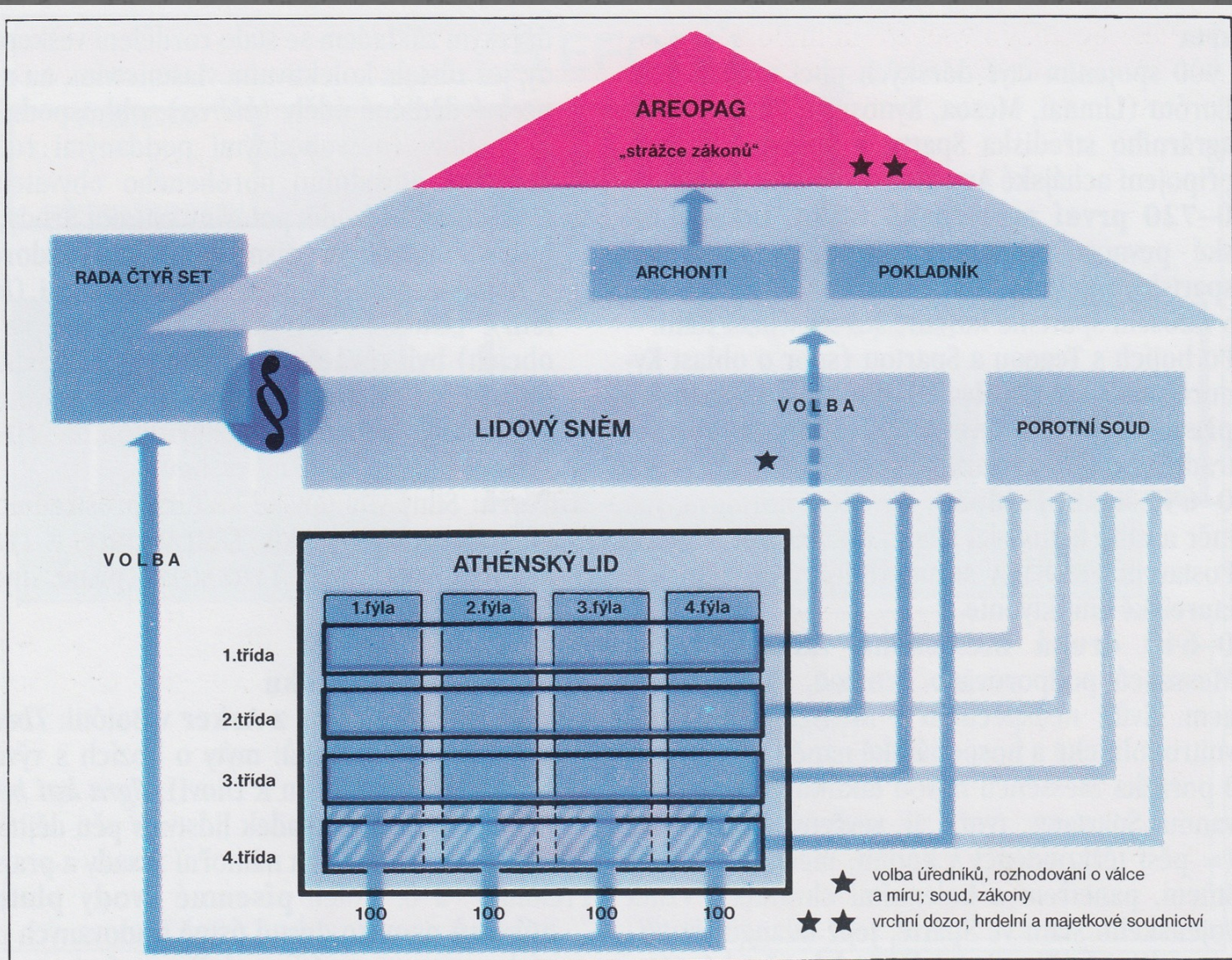

- v 2 pol. 7. st. se **Kylón** pokusil neúspěšně nastolit **tyrannis**, když využil nespokojenosti lidu -> viditelné známky krize => sepsání zvykového práva
- sepsání práva **Drakónem** r. 621 - rozlišování mezi vraždou a zabitím a stanovení stupně příbuznosti, zavedení nového soudního dvora „51 mužů“ => oslabení moci *aeropagu*
- další reformy zavedl r. 594/3 **Solón** - zakázal dlužní otroctví, udělil občanská práva usedlým cizincům - *metoikům*
- rozdělil obyvatelstvo podle ročního výnosu obilí nebo olivového oleje do 4 majetkových tříd => vymezení vojenských a finančních povinností a práva na zastávání úřadů => změny ve státní správě -> omezení *aeropagu*, vytvoření rady **búlé**, skládající se ze 400 členů (po 100 z každé *fýly*)

Telos - skupina	Výnos v medimnech a rozloha v ha	Vojenská povinnost	Práva
I. pentakosiomedimnoi	nejméně 500 43 ha (6 ha)	} jezdcí } hoplítí } lehkooděnci a veslaři	archón pokladník státu
II. hippeis jezdci	300 26 ha (3,75 ha)		} nižší úřady
III. zeugítai zemědělci	200 17 ha (2,5 ha)		
IV. thétes drobní zemědělci a nádeníci	méně než 200		účast ve sněmu a héliai

(T. Šílený - G. Hejzlar, Život ve starém Řecku)

- **búlé**: připravovala návrhy pro **ekklésii** – lidový sněm složený s plnoprávných občanů starších 20 let
- **ekklésie**: schvalovala návrhy na volbu nejvyšších úředníků, návrhy rady, vyřizovala odvolání proti rozhodnutí úřadů -> kontrolovala jejich činnost
- zavedení soudního sboru **héliaia** - lidový soud, který se skládal z tzv. **héliastů**
-> dobrovolní zástupci rodových fýl starší 30 let
  - soudila trestní žaloby a dávala náhled v oblasti soukromého práva
- drobné přestupky nadále soudil **diaitétés**
- Solónovy zákony zůstaly v platnosti i v době tyranidy, kterou v Athénách roku 561/60 nastolil Peisistratos => do úřadů však byly dosazováni Peisistratovi stoupenci
  - zavedl soudce jezdících na venkov (soudcové po obvodech – **kata démús dikastai**)

Solonova ústava

- po svržení tyranidy r. 510 a krátké vládě tzv. *pediaků* (statkáři z rovin) se dostává k moci Kleisthenés , který r. 508/7 zavádí novou ústavu

- rozdělení Attiky na 3 oblasti:

- město (*asty*) – zahrnovalo Athény a okolí
- vnitrozemí (*mesogeion*)
- pobřeží (*paraliá*)

- každá z těchto oblastí se skládala z několika *démů* (asi 139/140 později až 170) → 10 *trytíí* → 3 *tryttie*, každá z jiné oblasti tvořily *fýlu* → vzniká 10 administrativních *fýl* po 30 *tryttiích*

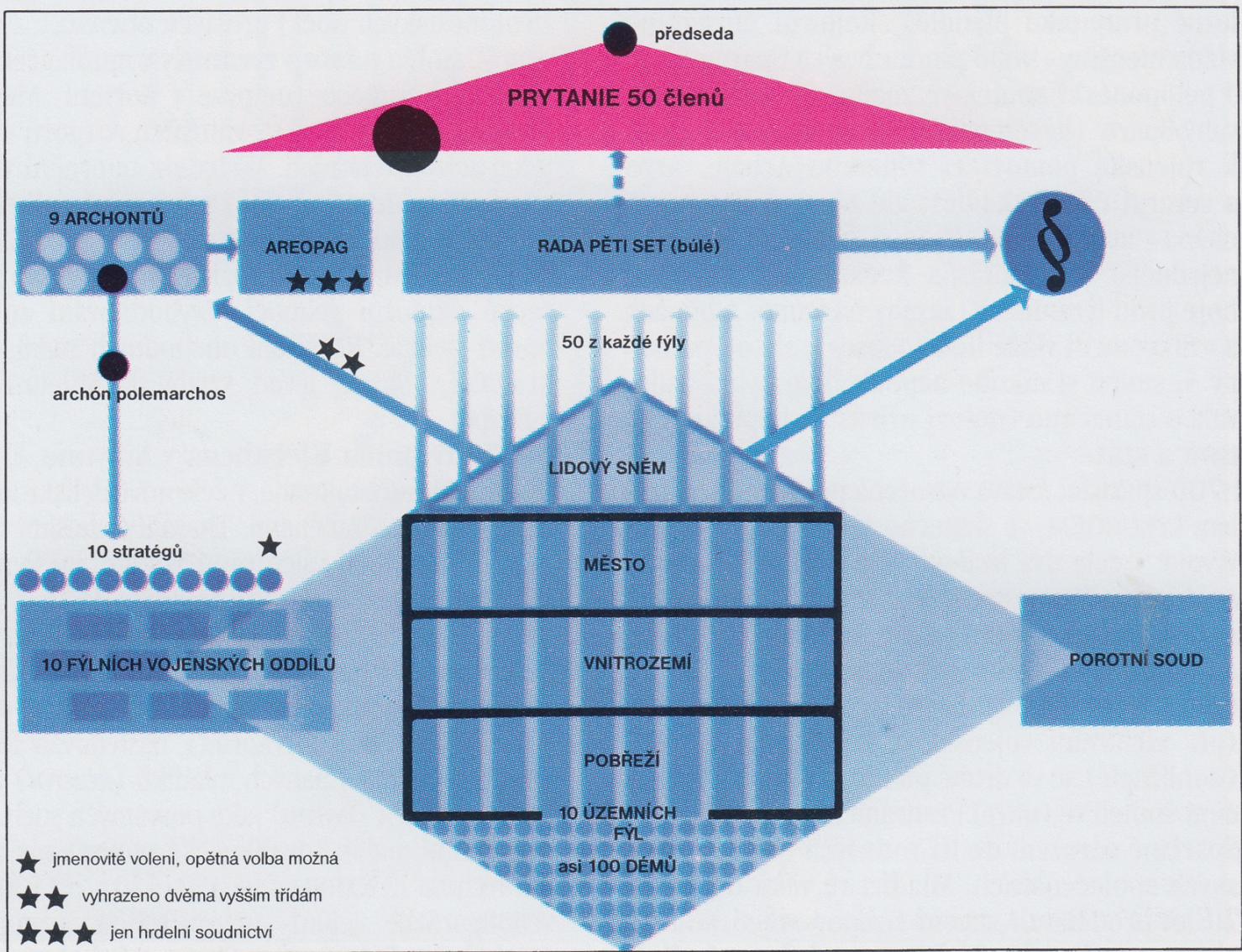
- zvýšení počtu členů rady na 500

- zavedení *ostrakismu* - střepinového soudu

- změna přístupu občanů k úřadům

→ vznik athénské *demokracie*

Kleisthenova ústava

Společenské uspořádání v klasickém období v Athénách

Občané:

- občanem se mohl stát pouze člověk zrozený z athénské matky, od r. 451 i athénské matky, a dosáhnout věku 18 let
- každý občan byl zapsán v *dému* - příslušnost k *dému* byla dědičná
- otec je povinen nechat zapsat svého syna do *dému*, čímž je zařazen do obce - tento zápis je ještě stvrzen hlasováním občanů *dému* → muž dostává oficiální jméno (jeho součástí bylo i uvedení názvu *dému*)
- občany se stávají i *metoikové* a propuštěnci
- všichni občané mají stejná práva - přístup k úřadům je však omezen výší jejich majetku, který je od 5 st. určován podle výnosu v drachmách

● Majetkové třídy v Athénách ●			
Název	8. století	za Kleisthena	5. století
pentakosiomedimnoi	výnos 500 medimnů obilí		500 drachem, mohou zastávat všechny úřady
jezdci (hippeis)	kůň		300 drachem, všechny úřady
zeugítai	volské spřežení	mohou být zvoleni archonty (zákonem)	200 drachem
thétes	pracují za mzdu	mohou být zvoleni archonty (mlčky)	méně než 200 drachem

- práva občana:

- účast na sněmu
- vystupování na soudě
- uzavírání sňatku
- nabývání majetku
- přístup k úřadům (po dovršení 30 let)

- povinnosti občana:

- platit daně
- vykonávat vojenskou službu

Metoikoi („spolubydlící“):

- svobodní neobčané (cizinci usazení v Athénách)
  - neměli žádná občanská práva
  - nemohli vlastnit půdu nebo domy v Attice -> většinou řemeslníci
  - museli platit daň z hlavy - tzv. ***metoikion*** a za války zvláštní daň ***eisforá***, která byla vyšší než u občanů
  - mezi povinnosti patřila i vojenská služba a podílení se na všech finančních závazcích občanů - ***leitúrgiích***
    - zvláštní povinnosti zámožných občanů ve prospěch celé obce
    - mezi pravidelné patřily např. ***chorégie*** (vybavení sboru pro státní slavnosti) ***architheórie*** (vybavení státního poselstva), atd.
    - mezi mimořádné patřily ***trieráchie*** (péče o udržování vojenských lodí)
- u soudu museli být zastupováni občanem (***prostatés***)
- ***mohli vlastnit otroky***

Otroci:

- otrok nebyl právním subjektem, proto byl např. při soudním líčení zastupován svým pánem, sňatky otroků neměly právní charakter (děti otroků patřily pánovi)
- obvykle byli využíváni k vykonávání nejtěžší práce
- pán mohl otroka trestat bitím (ne však na veřejnosti) a např. právě v Athénách ho nesměl zabít, nebo ho přeložit na zvláště těžké práce
- otrok nesměl navštěvovat gymnasia a palaistry
- při zvlášť neúnosném jednání pána mohl otrok hledat asyl v chrámu
- otrok mohl vlastnit movitý majetek, kterým se mohl vykoupit
- také mohl být propuštěn (propuštěnec - *apeleutheros*): za služby pánovi nebo za mimořádné zásluhy o obec => získává status jako *metoikos* – jeho pán se stává jeho „ochráncem“ (*prostatés*)

- účastnili náboženského života rodiny a obce – někteří mohli být zasvěceni i do mystérií
- byli zaměstnáváni státem – zřízenci úřadů a soudů, kati, mincíři a příslušníci policie, kterou byli od r. 476 skytští lučištníci (v Periklově době jich bylo asi 1000 a sídlily na *aeropagu*)
- vedle státních otroků existovali i otroci chrámoví, kteří sloužili jako chrámoví sluhové nebo „kostelníci“

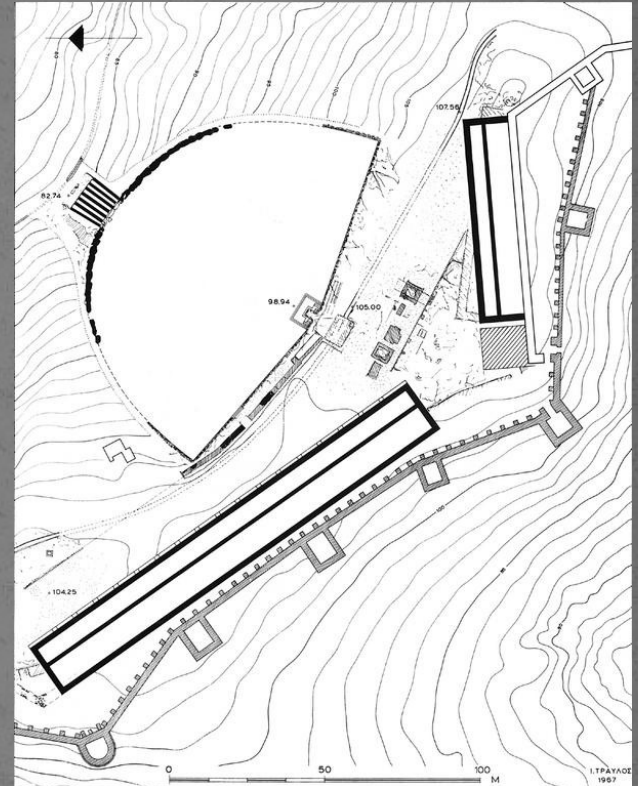
Instituce a úřady

- *ekklésia* – lidový sněm – vztahoval se na všechny občany starší 20 let

- scházel se na *agoře*, pahorku *Pnyx* nebo v Dionýsově divadle pod Akropolí

- sněm byl svoláván *prytany* minimálně 40x do roka a to 4 dny předem - vývěskami, při speciálním zasedání trubači

- *epistatés* prytanů zasedání zahajuje a nechává předčítat návrhy zákonů - *probúleuma* - předložené radou *búlé* - o přijetí návrhů se hlasuje zdvižením ruky - *cheirotoniá* - nebo tajně tabulkami => pokud nebyl návrh přijat hlasatel vyzval k diskuzi (*iségoriá*) - právo promluvit měl každý občan

- sněm má moc zákonodárnou a výkonnou, kterou může přenést na úředníky; soudní moc může přenášet na *héliaiu* =>

- rozhodoval:

- o zákonech

- o zahraniční politice

- volil nejvyšší vojenské a finanční úředníky -> dohlížel na jejich činnost

- určoval výši daní a cla

- dohlížel na státní finance

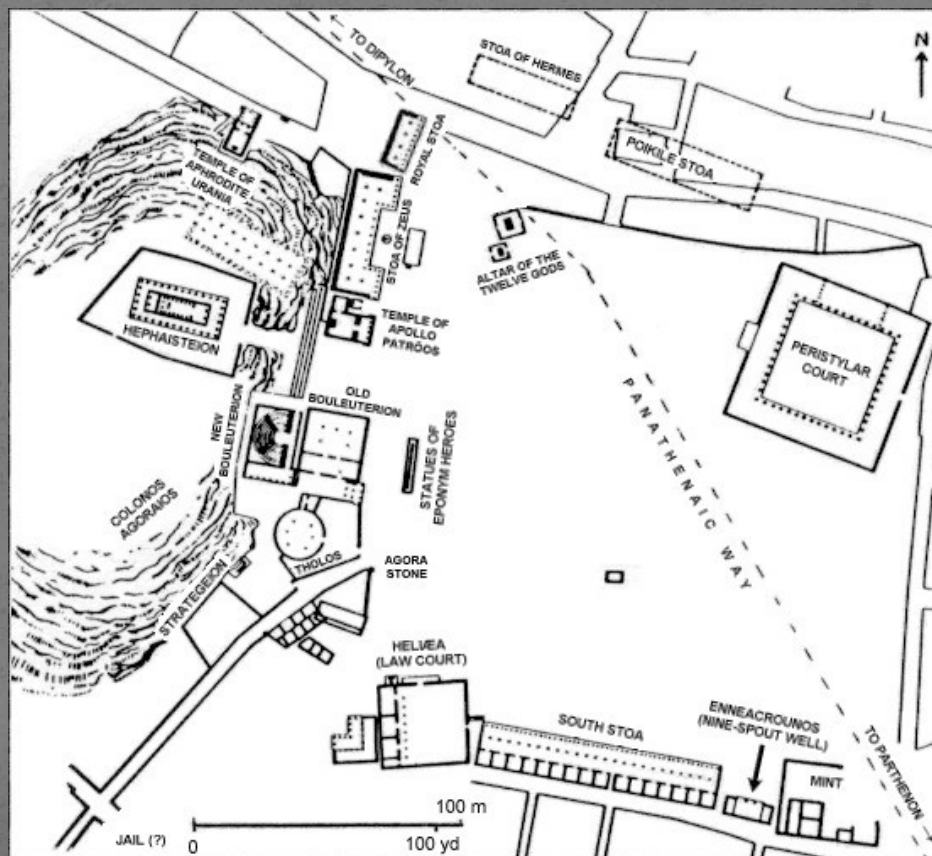
- dozíral na státní kult

- soudní moc => *ostrakismos*

- rada - *búlé* – do rady byly losováni občané starší 30 let – 50 z každé *fýly* z prvních 3 majetkových tříd na dobu jednoho roku => 500 členů

- rada zasedá každý den - během 1/10 roku předsedalo radě nebo tvořilo její výbor 50 zástupců z každé z 10 *fýl* - *pratyneis* (fc. období *prytaneiá*) - každý den byl z těchto 50 členů vylosován jeden - *epistatés* - předsedal schůzím rady a schromáždění, střeží pečeť a klíče od státního pokladu

- *epistatem* se mohl člověk stát pouze 1 za život, členem rady 2x
- vždy 1/3 z nich musela být přítomna v úřadě i v noci
- zasedání rady se konají v *búleutériu*
- stravování hradí stát – členové se stravují v kruhové stavbě zvané *tholos*

- úkoly rady:

- připravují program sněmů
- přijímají naléhavá opatření
- svolává *búlé* i *ekklésii*
- studuje návrhy dekretů, které následně předává k hlasování ekklésii
- kontroluje zahraniční politiku i vnitřní správu
- realizuje rozhodnutí sněmu
- přijímala vyslance
- zodpovídala za některé náboženské slavnosti

Úřady:

- byly dostupné všem občanům bez rozdílu majetku nebo původu
- do úřadu byli občané voleni na 1 rok a nesměli být voleni znovu - úřady se nesměly akumulovat
- v demokracii neměli úředníci skutečnou politickou moc – pouze výkonnou funkci => jejich povinností bylo uskutečňovat usnesení lidu
- v Athénách je velké množství úřadů => stovky úředníků ve vícečlenných sborech
- úředníci jsou si navzájem rovni => neexistuje hierarchie
- před nástupem do funkce prochází kandidáti prověrkou způsobilosti, *dokimasiá* a skládají přísahu
- na konci funkčního období museli účetním - *logistai* - doložit přehled své činnosti – *euthýna*

● Úřady ●

Název	Způsob ustanovení	Počet	Pravomoci
archón	vylosování z osob zvolených v rámci prvních 3 majetkových tříd	9 + 1 sekretář (1 z každé fýly)	sestavují poroty, jeden z nich dává jméno roku, určují chóry pro náboženské slavnosti, dohlížíjí na zákonodárství, soudí bezbožníky, řídí slavnosti k počtě padlých
Spravedlnost Jedenáct	losování	11	zatýkají zločince, hlídají vězení, řeší spory o méně než 10 drachem, popravují
soudcové démů	losování	30, později 40	objíždějí démy, aby soudili
eisagogeis	losování		zahajují soudní řízení
nautodikoi	losování		řeší spory velkoobchodníků, rejdařů, přístavních dělníků
Finance pokladník bohyně Athény	losování	10 z pentakosiomedimnů	spravují jmění chrámů, především Athénina
hellénotamiai	volba	10	spravují pokladnu athénského spolku
apodektés	losování	10	generální výběřčí, vedou obecní účetnictví
poleités	losování	10	prodávají státní zakázky
praktorés	losování	50	vybírají pokuty
logistés	losování		přebírají účty od úředníků končících funkci

pokladník obecné správy astynomové	volba losování	1 5 ve městě	řídí státní finance dohled nad čistotou a pořádkem v ulicích
hodopoiios epimelétés vod	losování volba	5 v Peiraeiu 5 v Peiraeiu 1	řídí cestáře zabývá se zásobováním vodou a kašnami
Kult			
hieroskopos	losování	10	předkládají oběti
athlothes	volba	10	mají na starosti Panathénajské hry
epimelétés procesí	volba	10	asistují archontovi při Velkých Dionýsiích
epimelétés mystérií	volba	4	mají na starosti mystéria
epimelétés Eleusíny	volba		mají na starosti eleusínská mystéria
Různé			
stavitel admirality	volba	1	dohlíží na stavbu lodí
sófronisté	volba	10	mají na starosti eféby
Výjimečné funkce			
stratégos	volba	10	vojenské pravomoci, významná role v řízení politiky Athén
taxiarchos	volba	10	velí hoplítům
fýlarchos	volba	10	každý z nich velí oddílu z jedné fýly
hipparchos	volba	1	nejvyšší velitel jezdeckva

Archonti:

- sbor 9 úředníků v Athénách
- v klasickém období mají funkci náboženskou a soudní
- sbor se skládal:
  - **archón eponymos** – předseda sboru – dává jméno roku, dbá o kalendář, soudce ve věcech rodinných a dědických
  - **archón basileus** – řídí náboženský život, konal státní oběti, soudil sakrální provinění
  - **archón polemarchos** – řídil pohřební obřady za padlé ve válce, dohlížel na soudní procesy s *metoiky* a cizinci
  - **thesmothetai** („zákonodárci“) – zkoumali zákony a jejich nedostatky předkládali sněmu k opravě, určovali poroty a předsedali trestním soudům - spor však jen vyšetřili => rozsudek vynášel soudní sbor **heliaiá**

Stratégové (*stratégoi*):

- voleni v počtu 10 – 1 z každé fýly na 1 rok všeobecným hlasováním – mohli být voleni znovu (např. Periklés 15x)
- původně jako vojenští poradci – od r. 487 jako vojenští velitelé
- jsou považováni za nejdůležitější úředníky ve státě => mají výkonnou moc a jsou skutečnými představiteli státu – jeden z nich má vždy vedoucí postavení

Soudy a soudnictví:

- v Athénách je soudní moc vykonávána mnoha soudy, radami nebo úředníky

- *areopag* – soudil úmyslné vraždy – mohl vynést rozsudek smrti nebo vyhnanství spojené s konfiskací majetku

- *efetové* - 51 členů

- řešili kriminální případy ve třech sborech

- *palladion* - neúmyslná zabití nebo nabádání k vraždě

- *delfinion* - případy, kdy archón basileus rozhodl, že zabití bylo omluvitelné či zákonné

- *freattys* - zasedal u moře - soudil ty vyhnance, kteří se dopustili opakované úkladné vraždy

- *ekklésiá* - soudila zločiny ohrožující stát

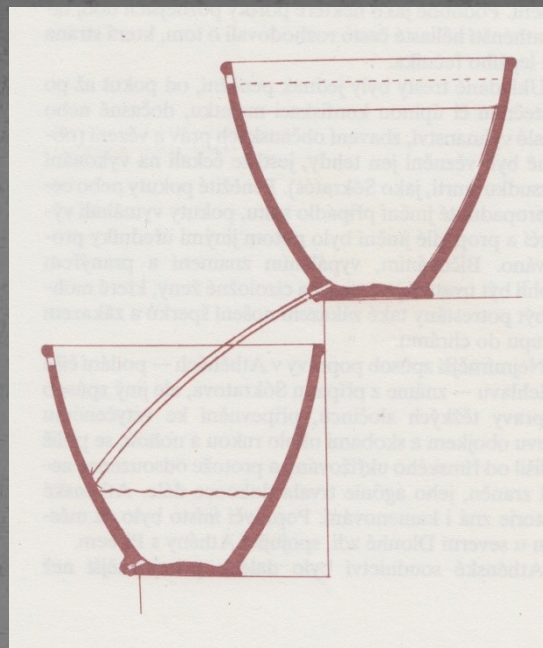
- ***héliaiá*** - lidový porotní soud - hlavní soudní orgán – s výjimkou hrdelních zločinů měl téměř neomezenou kompetenci
  - členů - ***héliastů*** - je 6000 – mohl se jím stát každý občan starší 30 let
  - rozdělení do různých soudních dvorů – rozdělování bylo provázeno množstvím různých opatření, aby jména soudců nebyla předem známa => velmi složitý systém
  - v jednom soudním dvoře zasedalo mezi 200 - 1000 ale i více porotců (od 4 st. lichý počet)
  - při nástupu do funkce skládali ***héliásté*** přísahu a za svou činnost byli odměňováni
  - obě strany hájily svou věc ve vymezeném čase, který odpočítávaly vodní hodiny – ***klepsydra***
  - po vyslechnutí obou stran došlo k hlasování pomocí bronzových koleček - po výroku o vině následovalo ještě druhé hlasování o výši trestu - proti rozsudku nebylo odvolání

- tresty

- peněžní - pokuty, konfiskace majetku
- vyhnanství - trvalé / dočasné
- zbavení občanských práv
- vězení

- tělesné tresty - bičování, pranýř a vypálení znamení - vyhrazeny pro otroky a cizoložné ženy

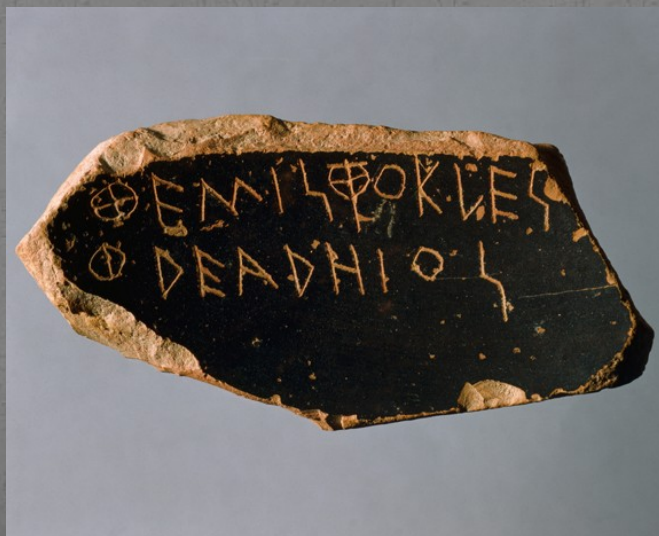
- popravy – podání jedu (bolehlav), připoutání ke kůlu, kamenování

***Ostrakismos* - střepinový soud:**

- zřízen Kleisthenem kolem r. 500 k ochraně demokracie - poprvé se konal r. 487, přestal být využíván po roce 417
- umožňuje odstranit z města občana, aniž by byl postaven před soud
- každý rok nejméně 6000 občanů v mimořádném shromáždění hlasovalo, je-li nutný *ostrakismos* => pokud byl výsledek kladný, sešel se sněm ještě jednou - pomocí hliněných střepů byl označen ten, který byl dle mínění sněmu nebezpečný svobodě občanů
- ten, jehož jméno se objevilo nejčastěji, musel opustit Athény na dobu **10 let** - nepozbýval občanských práv ani majetku
- Themistoklés – r. 471

Sparta

- v nejstarších dobách se spartané dělily do tří rodových *fýl*
- v asi 7.-8. st. došlo k významným změnám, které jsou připisovány legendárnímu zákonodárci Lykúrgovi => sestavil zákony, které sepsal v tzv. *Velké rhétře*
- *apellá* – sněm všech spartských občanů starší 30 let, který se scházel jednou za měsíc
  - rozhodovala o návrzích *gerúsie*
  - volila členy *gerúsie* – aklamací
  - volila *efory*
  - jmenovala vojenské velitele
  - rozhodovala v případech sporů o následnictví, v otázkách války, mírových smluv a schvalovala osvobození *heilótů*
  - schvalovala změny zákonů

- **gerúsiá** - rada starších (*gerontés*) - měla 30 členů - 28 *gerontů* a 2 krále (*basileus*)

- původně poradní orgán králů

- *geronti* museli být starší 60 let a byli voleni doživotně

- moc soudní (nejvyšší soudní dvůr) - hrdelní zločiny, případy týkající se králů, vyhnanství, *atímie* (ztráty občanských práv)

- připravovala návrhy pro shromáždění => mohla vetovat jeho rozhodnutí

- 2 králové (*dyarchie*) - dědičná hodnost ve dvou rodech – Ágidovci, Eurypontovci

- moc omezena – velení armádě ve válce

- konání státních obětí

- interpretace státních věštek

- výkonnou moc představují úředníci:

- *eforoi* („dozorci“) - 5 členů volených každý rok *apellou* - nemohli být zvoleni opakovaně - po skončení úřadu mohli být vedeni k odpovědnosti

- první se nazýval *epónymos*

- původně asi služebníci krále => v 6. stol vzrostla jejich moc

- dohlíželi na celý stát

- trestali úředníky a dohlíželi na krále - mohli je sesadit, věznit a postavit před soud

- dohlíželi na chování občanů i mládeže

- *perioiky* mohli uvěznit bez vyšetření okolností

- každoročně vyhlašovali *metoikům* válku

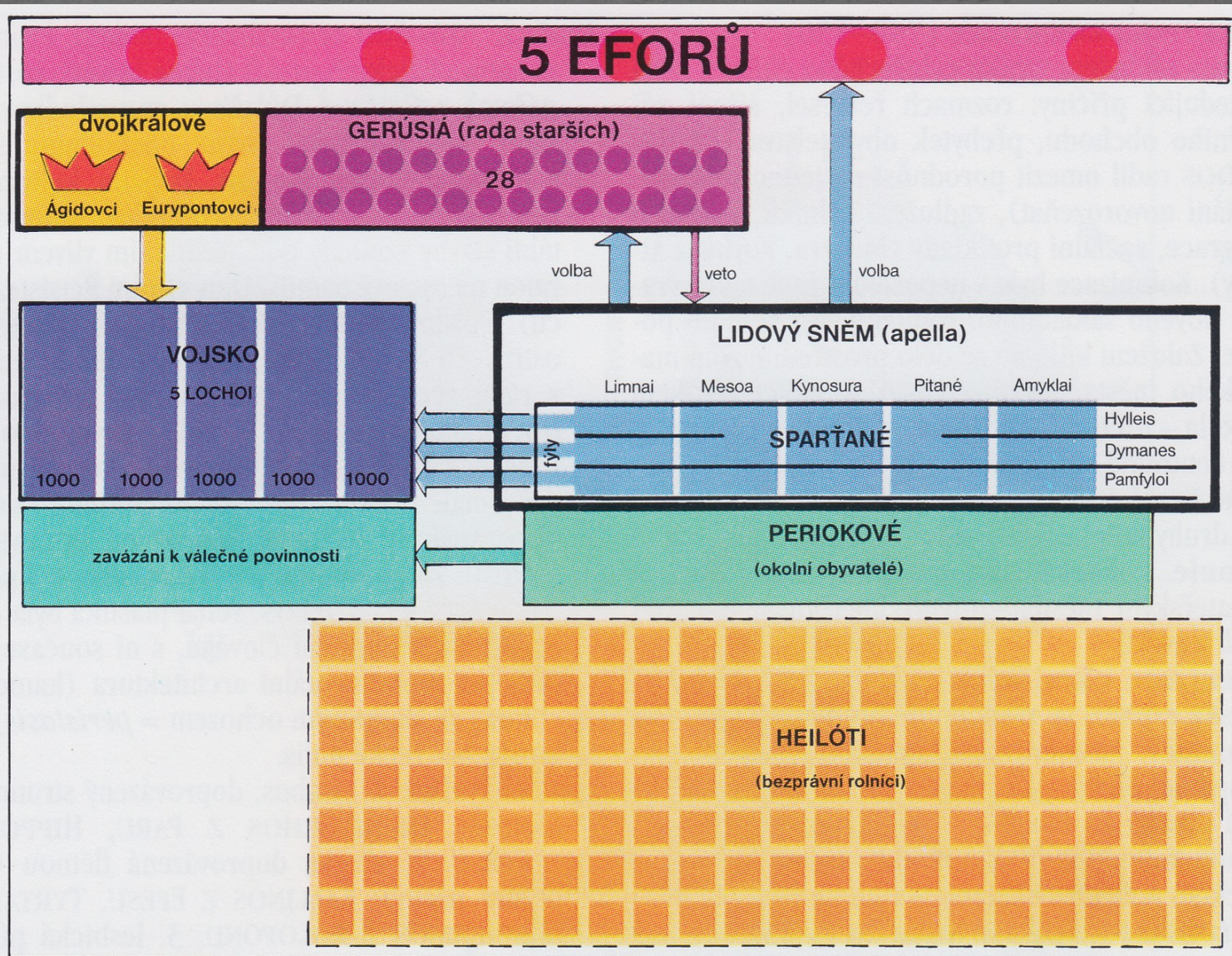
- svolávali *gerúsii* a *apellu*

- předsedali *gerúsii*

- rozhodovali o všech mezinárodních otázkách

- soudní moc ve věcech trestních i občanských

- spravovali státní pokladnu

Spartská ústava („spartský Kosmos“)

Společenské uspořádání

Obyvatelé byly rozděleni do tří typů postavení:

Spartští občané

- za Spartána byl považován jen ten, kdo prokázal spartský původ a prošel státní výchovou - *agógé*, vedenou úředním vychovatelem - *paidonomos*, která byla zaměřena na vojenskou službu
- od 7 let vychováván státem
- ve věku 20 let byli zařazeni do *syssítíí* – spolků po 15 mužích, kde se společně stravovali a tvořili bojovou jednotku => tito občané tvořili vojenskou nebo hoplítskou třídu – *homoioi* = podobní, rovní
- vojenská služba trvala do 60 let
- ženit se mohl až od 30 let – i poté se stravoval v *syssítíích*
- každému dospělému občanovi byla přidělena půda o asi 30 ha, kterou obdělávali *heilóti*

- občan mohl ztratit buď veškerá občanská práva (pro zbabělost), ne však povinnost sloužit v armádě, nebo občanství (po opuštění vojenské řady)

Heilóti - heilótes

- podrobené obyvatelstvo Lakónie a Messénie
- nevolníci - kolektivní majetek - neměli občanská práva ani nebyli osobně svobodní - společně s půdou byli přidělováni Spartánům
- k půdě byli vázáni - z výnosů odváděli naturální dávky svým pánům (1/2; 4/5)
- ve vojsku sloužili jako lehkoooděnci nebo veslaři
- počtem převyšovali občany => každoroční vyhlašování války;
krypteíá => vraždy *heilótů* při výcviku mladých Spartánů
- mohli být propuštěni na svobodu – pouze státem – za mimořádnou statečnost => neplnoprávní propuštěnec *neódamódés*

Perioikové - perioikoi („obyvatelé okolí“)

- patřili mezi ně převážně obyvatelé okrajových částí Lakonie a Messénie - z části samosprávných měst a obcí
- postavením byli mezi Spartány a *heilóty* => neměli politická práva, ale byli svobodní - platili daně
- sloužili ve spartské armádě jako těžkooděnci - spolu se Spartány byli nazýváni *Lakedaimonioi* - nepodstupovali však stejný výcvik
- obvykle se zabývali zemědělstvím a řemeslem, což Spartané nesměli